

Aleksy Petrani

O staraniach biskupa Choromańskiego o utworzenie wydziału teologicznego przy uniwersytecie warszawskim

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 5/3-4, 83-90

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. ALEKSY PETRANI

**O STARANIACH BISKUPA CHOROMAŃSKIEGO
O UTWORZENIE WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO
PRZY UNIWERSYTECIE WARSZAWSKIM¹**

Ks. Stanisław Choromański (1767—1838) od roku 1809 był proboszczem Zambrowa pod Łomżą, a od r. 1814 również prałatem kapituły płockiej. Gdy po kongresie wiedeńskim nastąpiło nowe urządzenie diecezji w Królestwie Polskim i Zambrów wszedł do diecezji sejneńsko-augustowskiej, Choromański przeniesiony został do kapituły sejneńskiej z godnością archidiacona i nadal pozostał proboszczem w Zambrowie. Następnie w r. 1828 został sufraganem, a po śmierci bpa Mikołaja Manugiewiczza w 1834 roku również administratorem diecezji augustowskiej. Prekonizowany bullą Grzegorza XVI z 10 XI 1836 r. na arcybiskupstwo warszawskie, archidiecezję objął na początku 1837 roku. W dniu 21 lutego 1838 roku zmarł nagle w Warszawie².

---

¹ Na podstawie archiwaliów zawartych w poszycie zatytułowanym: 1832 g. Sobstvennoj Ego Imperatorskago Veličestva Kancelarii po delam' Carstva Pol'skago. Dělo ob' otklonenii chodatajstva episkopa Choromanskago ob' učeždenii pri Varšavskom' Universitetě Bogoslovskago Fakul'teta.

Za udostępnienie powyższych materiałów składam na tym miejscu wyrazy serdecznej wdzięczności Przewielebnemu Księdzu Prałatowi Bronisławowi Ussasowi.

² Ślęczkowski M., *Wiadomości niektóre do dziejów Kościoła Katolickiego w polsko-rosyjskich prowincjach od rozbioru Polski aż do najnowszych czasów*. Jasio 1861, s. 207—208; *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, t. 7—8, s. 51.

Był to człowiek bez reszty oddany rządowi carskiemu, któremu też zawdzięczał swoje awanse w hierarchii kościelnej. Ponieważ nie brał żadnego udziału w powstaniu, w kwietniu 1832 roku wojenny gubernator warszawski hr. de Witt wezwał go do Warszawy i razem z ks. Radziwiłłem postawił na czele delegacji udającej się do Petersburga, aby podziękować carowi za ogłoszenie statutu organicznego dla Królestwa Polskiego. Choromański cesarzowi podobał się. Mikołaj I obdarzył go orderem św. Anny I klasy i rozmawiał z nim na temat kształcenia kleru w Królestwie. Po powrocie do kraju Choromański, aby spełnić zleczone sobie przez cesarza zadanie, ułożył projekt ustawy porządkującej prawnie studia teologiczne w Królestwie³. Następnie projekt ten razem z listem do cesarza⁴ w dniu 19 czerwca 1832 roku przesłał na ręce wielkiego księcia Michała⁵. Ponieważ w projekcie była mowa o reaktywizacji wydziału teologicznego i uniwersytetu warszawskiego, zamkniętego w dniu 31 października 1831 roku, cesarz projekt ten odrzucił.

Natomiast wkrótce Seminarium Główne zostało przekształcone na Akademię Duchowną i otrzymało własną ustawę zatwierdzoną w 1836 roku przez radę administracyjną⁶. Ustawa ta, chociaż ułożona była na modłę ustawy Akademii wileńskiej, zaledwie o dwa lata starszej od Akademii warszawskiej, jednak uwzględniała istotne prawa Kościoła i arcybiskupa stawiała na czele zwierzchności akademickiej, czego nie było w ustawie wileńskiej. Znając wcześniejszy projekt biskupa

---

³ Dodatek 3.

⁴ Dodatek 1.

⁵ Dodatek 2. W. ks. Michał Pawłowcz (1798—1848) był czwartym synem cesarza Pawła I. W dniu swych urodzin został mianowany generałem artylerii. W r. 1819 objął naczelne dowództwo wojsk artyleryjskich. W ll. 1830—31 brał udział w tłumieniu powstania w Warszawie. Cofającego się z pola walki w. ks. Michała gościł u siebie w Zambrowie biskup Choromański. A później będąc w Petersburgu biskup wzajemnie był podejmowany przez w. księcia.

⁶ Pleszczyński A., *Dzieje Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej Warszawskiej*, Warszawa 1907, s. II—XIII.

Choromańskiego i biorąc pod uwagę jego starania o utworzenie Akademii, o czym wspomniał w mowie przy jej otwarciu w dniu 9 lutego 1837 roku⁷, takie ujęcie ustawy należy również jemu przypisać.

Następnie Akademia warszawska nie miała żadnego wpływu na seminaria duchowne, podczas gdy wileńska zarządzała także seminarium diecezjalnym wileńskim, a później, przeniesiona w 1842 roku do Petersburga, miała pod swoją władzą wszystkie seminaria duchowne w cesarstwie. Stan ten z punktu widzenia kościelnego był nieprawny i trwał do 1848 roku, gdy ponownie wszystkie seminaria wróciły pod zarząd właściwych biskupów.

Dodatki

1

Sire

Lors de mon dernier séjour a St. Pétersbourg, Votre Majesté a daigné m'imposer gracieusement la tâche honorable pour moi, de préparer un projet d'organisation de la faculté théologique, réunie au Séminaire central près l'Université d'Alexandre à Varsovie. Jaloux de répondre de mon mieux à ce haut degré de confiance, dont il a plu à Votre Majesté Impériale et Royale de m'honorer, j'ai cru devoir, avant tout vouer un soin tout particulier à l'examen des décrets et ordonances, qui ont régi jusqu'ici ces deux institutions, et je me suis convaincu qu'ils renferment beaucoup de dispositions salutaires, qui ont moins besoin d'être complétées, que d'être scrupuleusement observées, surtout sous le rapport de la direction intérieure du Séminaire central.

Jusqu'ici la surveillance immédiate du Séminaire central a été confiée exclusivement à l'Archevêque du Royaume, mais cette haute dignité de la hiérarchie ecclésiastique, étant pour l'ordinaire conférée à des personnes d'un âge avancé, il en est résulté, que cette surveillance a dû nécessairement être insuffisante. De plus, j'ai observé, que bien que le Séminaire central et la faculté théologique fussent le mieux organisés

---

⁷ „Lubo założenie Akademii do naszego starania i troskliwości należało...” — Pleszczyński A., dz. cyt., s. XXVI.

et le mieux surveillés, cependant ils ne peuvent contribuer, que pour très peu aux améliorations, que réclame impérieusement l'état moral et intellectuel de tout le clergé du Royaume de Pologne, à moins que le Gouvernement ne commence à surveiller l'enseignement des jeunes ecclésiastiques dans les séminaires diocésains, et même dans les cloîtres, où l'instruction étant entièrement négligée, ne peut produire aucun résultat satisfaisant pour l'Etat. Cependant, Sire, ces défauts frappantes, que l'observateur aperçoit au premier coup d'oeil, dans la formation des jeunes ecclésiastiques, appelés par leur vocation à éclairer la masse du peuple, gisent pour la plupart dans le manque de fonds nécessaires à l'entretien de bons précepteurs, dans l'insuffisance de l'administration de ces établissements, dans le mauvais choix des professeurs, et en général dans le défaut d'un système régulier d'enseignement.

Le Séminaire central près l'université doit former les ecclésiastiques, destinés à des grades supérieurs de la hiérarchie et des précepteurs; les séminaires diocésains doivent fournir aux paroisses des pasteurs capables d'enseigner le peuple; mais pour que cet enseignement puisse être à la fois en harmonie avec les vérités de la religion et les besoins de la société, et répondre en même temps aux vues salutaires du Souverain, il est indispensable, que le Gouvernement de Votre Majesté lui trace la direction, qu'il doit suivre. Les cloîtres même ne sauraient se refuser à concourir de tous leurs moyens au succès de cette réforme; attendu, qu'aujourd'hui leurs devoirs ne se bornent pas à la simple méditation dans l'intérieur de leurs retraites; appelés à une vocation moins solitaire, ils prêchent la parole de Dieu dans les églises, desservent certaines paroisses, entièrement abandonnées à leur soin, et sont d'un grand secours aux curés des campagnes.

Or, si les religieux et les religieuses s'adonnent publiquement à l'instruction du peuple, pourquoi ne seraient-ils pas formés eux-mêmes à cette vocation, d'après des principes uniformes et communs au clergé séculier, modifiés toutefois en raison de leur état.

C'est en conséquence de ces considérations, Sire, que j'ai cru devoir envisager l'ordre, que Votre Majesté a daigné me donner, sous un point de vue plus vaste, et Lui soumettre un projet, qui en étendant le cercle des pouvoirs conférés autrefois à l'Archevêque du Royaume, lui assure un secours nécessaire pour veiller à la stricte exécution des ordonnances et règlements, tendant à l'amélioration de l'Etat Ecclésiastique.

D'après ce projet il serait établi près l'Université de Varsovie une faculté théologique, qui serait chargée d'étendre sa surveillance non seulement sur le Séminaire central et sur ceux des diocèses, mais encore sur tous les établissements scientifiques, destinés à former la jeunesse ecclésiastique pour l'instruction publique. Et comme le perfectionnement

de règlement, nécessaire pour l'extension des lumières dans toutes les classes du clergé, réclame le zèle, le travail et les soins persévérants d'un concours de personnes éclairées, par conséquent, le Comité, dont il est question dans le projet, ne peut que graduellement soumettre au Gouvernement les mesures, qu'il reconnaîtra les plus propres à assurer l'amélioration progressive de l'enseignement.

Je me croirais très heureux, Sire, si Votre Majesté daignait entrevoir dans cette ébauche, l'expression du désir brûlant, que j'ai toujours eu, de servir Votre Majesté, et de remplir avec un zèle religieux tous les ordres émanés du Trône. Je suis avec une entière soumission, Sire, de Votre Majesté Impériale et Royale, le très fidele sujet, Stanislas Choromański, évêque suffragant du diocèse d'Augustów. Varsovie 7/19 Juin, 1832.

2

A Son Altesse Impériale, le Grand Duc Michel, Inspecteur Général de l'Artillerie de l'Empire, Commandant en Chef les Gardes Impériales etc.

Monseigneur,

Pendant mon dernier séjour à St. Pétersbourg, Sa Majesté l'Empereur et Roi a daigné m'ordonner gracieusement de préparer un projet d'organisation de la faculté théologique et du Séminaire central, réuni à cette dernière près l'Université de Varsovie. En me chargeant de cette tâche honorable, Sa Majesté m'a autorisé à Lui faire parvenir ce projet par l'entremise de Votre Altesse Impériale.

En m'acquittant aujourd'hui de cette ordonnance suprême, je Vous supplie, Monseigneur, de vouloir bien mettre le travail ci annexé sous les yeux de l'Empereur et Roi.

Je me plais à croire, que Sa Majesté, daignera trouver cet ouvrage conforme au temps, aux circonstances actuelles et approprié aux besoins de notre clergé, et au bien de Son peuple. Car je suis fortement convaincu de cette vérité: que le véritable bonheur gît dans la paix; et il n'y a point de paix là, où il n'y a point de Religion.

Veillez bien me permettre, Monseigneur, de saisir avec empressement cette occasion, pour Vous réitérer l'expression de ma vive reconnaissance pour tous les égards distingués, dont Votre Altesse Impériale a daigné m'honorer dernièrement à St. Pétersbourg, et rappeler à Son souvenir mon cousin Wysiekierski, commissaire d'arrondissement de Lomża, que je supplie Votre Altesse Impériale de daigner prendre sous sa bienveillante et puissante protection.

C'est avec sentiments du plus profond respect et vénération, que je suis, Monseigneur, de Votre Altesse Impériale le plus humble et le plus obéissant serviteur, Stanislas Choromański, évêque suffragant du diocèse d'Augustów. Varsovie, le 7/19 Juin, 1832.

Projekt

*Z Bożej Łaski**My Mikołaj I, Cesarz Wszech Rosji, Król Polski, etc. etc. etc.*

Uzupełniając postanowienia błogosławionej pamięci poprzednika Naszego Aleksandra I z dnia 27 listopada (9 grudnia) 1823¹ i z dnia 11/23 listopada 1824 roku², zaprowadzające i urządzające Główne Seminarium Rzymskie Katolickie przy Uniwersytecie Naszym Aleksandrowskim w Warszawie, i rozciągając też postanowienia do seminariów diecezjalnych i wszelkich tym podobnych instytucji duchownych w Królestwie Polskim, postanowiliśmy i stanowimy:

Artykuł 1

Przy Uniwersytecie Naszym Aleksandrowskim w Warszawie będzie odtąd zaprowadzony komitet teologiczny złożony z arcybiskupa warszawskiego jednego z biskupów, rektora uniwersytetu, jednego członka kapituły katedralnej i sekretarza.

Artykuł 2

Biskup, rektor uniwersytetu i członek kapituły będą przez Nas do tego mianowani; sekretarzem będzie dziekan wydziału teologicznego.

Artykuł 3

W rzeczach większej wagi komitet do narady przybierać może profesorów wydziału teologicznego lub członków kapituły katedralnej, którzy mieć będą głos doradczy.

Artykuł 4

Komitet teologiczny pod prezydencją arcybiskupa działać będzie kolegialnie. Posiedzenia jego odbywać się będą w miarę uznanej przez prezydującego potrzeby.

Artykuł 5

Komitet teologiczny rozpoznawszy stan obecny Seminarium Głównego i seminariów diecezjalnych i ich fundusze, tudzież sposób kształcenia młodzieży wszelkich zgromadzeń zakonnych, zajmie się urządze-

---

¹ Aleksander I pozwolił wykłady teologii odbywać w gmachu seminarium duchownego, nie odłączając jednak przez to wydziału teologicznego od uniwersytetu.

² Ukazem tym cesarz pozwolił arcybiskupowi Wojciechowi Skarszewskiemu na utworzenie Seminarium Głównego w Warszawie.

niem wewnętrznym wszelkich seminariów, tudzież planem nauk do jednego systemu zbliżonym dla wszystkich instytutów Kościoła Rzymskokatolickiego w Królestwie Polskim, sposobiących młodzież do stanu duchownego.

Artykuł 6

Tenże komitet przepisze sposób odbywania konkursu i kwalifikowania kandydatów na profesorów wszelkich instytutów duchownych, nauczycieli religii po szkołach, kandydatów na plebanie i na wszelkie posady duchowne.

Artykuł 7

Tym sposobem komitet będzie stopniowo podawał stosowne projekty na ręce właściwej Komisji Rządowej.

Artykuł 8

Zatwierdzanie programów nauk teologicznych i autorów, których uczący używać mają w Seminarium Głównym, w seminariach diecezjalnych i w innych instytutach duchownych, należeć odtąd będzie do komitetu teologicznego.

Artykuł 9

Wszystkie seminaria i instytuty duchowne przesyłać będą komitetowi teologicznemu raporty roczne o swoim stanie, o liczbie profesorów i alumnów, tudzież o naukach wykładanych.

Artykuł 10

W celu przekonania się o wykonaniu wydanych przepisów, o zachowaniu dobrego porządku, karności i należytej oszczędności w wydatkach, komitet urządzi zwiedzanie wszelkich seminariów i raporty z odbytych wizyt będzie składał właściwej Komisji Rządowej. Zwiedzanie to nie usuwa i nie narusza bynajmniej czuwania nad tymi instytutami biskupów właściwych diecezji, którym owszem komitet będzie udzielał spostrzeżeń ze swoich wizyt.

Artykuł 11

Komitet teologiczny dopilnuje, aby każde zgromadzenie zakonne przysyłało stosowną liczbę kandydatów teologii dla wyższego wykształcenia w Seminarium Głównym.

Artykuł 12

Na wakujące miejsca profesorów w wydziale teologicznym kwalifikuje kandydatów stosownie do pierwotnych postanowień sam wydział, lecz tylko pod względem naukowym; pod względem religijnomoralnym

komitet, i tak zakwalifikowanych tenże komitet przedstawia do nominacji Naszemu Namiestnikowi przez właściwą Komisję Rządową.

Artykuł 13

Regensa i inne osoby należące do zarządu wewnętrznego w Seminarium Głównym wybiera i mianuje komitet, a do pobierania pensji przedstawia ich Komisji Rządowej.

Artykuł 14

Regensów i profesorów seminariów diecezjalnych dobierają i mianują biskupi za zniesieniem się ze swoimi kapitułami katedralnymi dając pierwszeństwo tym kapłanom, którzy się kształcili w Głównym Seminarium, tudzież przesyłając poprzednio ich kwalifikacje do zatwierdzenia komitetowi teologicznemu.

Artykuł 15

Profesorów studiów zakonnych mianują przełożeni prowincjonalni zgromadzeń z podobnym warunkiem dawania pierwszeństwa wykształconym w Seminarium Głównym i po uprzednim zatwierdzeniu ich kwalifikacji przez komitet teologiczny.

Artykuł 16

Oprócz czuwania nad organizacją wewnętrzną i planem nauk wszelkich seminariów duchownych, komitet teologiczny podawać będzie przez właściwą Komisję Rządową Nam lub Naszemu Namiestnikowi, na wezwanie, lub sam z siebie, projekty w tym wszystkim, czego pożytek i dobro Kościoła Rzymskokatolickiego wymagać będzie.

Artykuł 17

Wszelkie postanowienia poprzednie, niniejszemu przeciwnie, zostają uchylone.

Artykuł 18

Wykonanie przepisów niniejszego postanowienia, które w Dzienniku Praw ma być umieszczone, Namiestnikowi Naszemu i Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego polecamy.

Dan w...